

BIOGRAFIE VAN EEN VEELZIJDIGE NEGENTIENDE-EEUWSE BARON TEGEN WIL EN DANK

Wim Coster, *Baron op klompen. Mr. B.W.A.E. baron Sloet tot Oldhuis (1807-1884): aan de hefboom tot welvaart* (Wageningen-Groningen: Historia Agriculturae 40, 2008, 414 p.)

Dankzij Wim Coster beschikken we nu over een gedegen biografie van Bartholomeus Willem Anne Elisa baron Sloet tot Oldhuis (1807-1884), één van de vele kleurrijke figuren uit het op het eerste oog zo saaie Nederland in de negentiende eeuw. Deze op diverse terreinen zeer actieve baron hechtte weinig aan zijn adellijke bloed en noemde zich dan ook vrijwel altijd kortweg Sloet. Sloet zette zich sterk af tegen de banenjagerij in de hoogste sociale klassen. Conform daaraan steunde hij de gedachte achter de grondwetsherziening van 1848, die een einde maakte aan de geprivilegieerde positie van de adel. Het moest bij verkiezing gaan om bekwaamheid en niet om voornaamheid. Sloet stond dan ook niet afwijzend tegen sociale stijging. Hij zag 'zoo vele aanzienlijke geslachten als vermolmden boomen in het woud op den stam [...] wegwijnen', terwijl er 'in den omtrek, tusschen het rottend loof [...] jeugdige telgen opschoten, tot fiere en krachtvolle boomen opgroeiende, waarvan het nageslacht de vruchten trekken moet'.

Het is in dit opzicht jammer dat biograaf Coster de sociale omgeving van Sloet niet systematisch uitwerkt. Wie waren eigenlijk zijn vrienden en bekenden? Met welke mensen ging de baron om? Was Sloet werkelijk zo blind voor standsverschillen in zijn eigen leven? Ook vergeet Coster te vermelden dat Sloet zelf juist sterk profiteerde van zijn voorname afkomst. Op jonge leeftijd werd hij al burgemeester van Hengelo (1832-1838). Zonder enig probleem werd hij daarna benoemd tot lid van de Arrondissementsrechtbank in Zwolle en al in 1843 bevorderd tot president van die rechtbank, terwijl hij tegelijkertijd inspecteur van het schoolonderwijs was geworden. Dat waren allemaal uiterst lucratieve baantjes. Coster gaat ook nauwelijks in op Sloet als rechter, en vraagt zich dan ook niet af in hoeverre dat (of bijvoorbeeld zijn adellijke afkomst) zijn visie op bepaalde zaken beïnvloedde, of omgekeerd hoe zijn visie zijn uitspraken zullen hebben bepaald. Het boek gaat vooral over de inhoud van die visie op de wereld en de vele wijzen waarop Sloet die naar voren bracht.

Sloet legde vanuit het liberale gedachtegoed een verbinding tussen ecologie en economie. Beiden werden volgens hem geleid door een onzichtbare hand, namelijk die van God en die van de markt. Hiervan uitgaande hamerde hij op de afschaffing van accijnzen, meende hij dat armen de armoede door luiheid, drankzucht en spilzucht aan zichzelf hadden te wijten, maar was ook de ledigheid van de geprivilegieerde klasse voor hem een steen des aanstoets. Sloet was overigens als econoom eerder een doorgeefluik van nieuwe economische opvattingen, bijvoorbeeld via zijn eigen *Tijdschrift voor Staathuishoudkunde en Statistiek*, dan een oorspronkelijk denker. Hij stond vooral voor de communicatie van betere ideeën, onder meer als schoolopziener, maar ook door de oprichting van allerlei bibliotheken en leesgezelschappen. Kennis was bijvoorbeeld de manier om het (vermeende) conservatisme van de boeren te doorbreken. In zijn eigen liberale ideeën was echter tegelijkertijd sprake van stilstand, ondanks de snelle ontwikkeling die de maatschappij in zijn tijd doormaakte.

In 1840 en nogmaals in 1848 was Sloet lid van de Dubbele kamer voor Grondwetsherziening, daarnaast zat hij van 1849 tot 1860 namens het district Zwolle in de Tweede Kamer. Ook zat hij van 1845 tot 1851 en opnieuw van 1860 tot 1867 in de Gemeenteraad van Zwolle. In zijn politieke opvattingen was hij een aartsliberaal en een voorstander van de nachtwakersstaat. Zelfs de Thorbeckianen stonden volgens hem nog voor te veel overheidsinvloed, wat naar zijn smaak een bedreiging vormde voor de regionale autonomie. In feite was Sloet vrijwel allergisch voor centralisme. Uitzondering vormde de aanleg van openbare werken ter bevordering van de mobiliteit. Eén van zijn 'love-baby's' was de particuliere aanleg van het Zwolse Diep en het haventje Kraggenburg ter bevordering van de scheepvaart over het Zwartewater. Er was echter veel tegenstand en het project liep schijnbaar op een grandioze mislukking uit.

Coster bespreekt het gedoe rond het Zwolse Diep zeer uitgebreid, maar licht de lezer jammer genoeg niet in over de omvang van de verliezen en hoeveel de overheid uiteindelijk betaalde bij de overname van de failliete boedel.

Kenmerkend voor Sloets politieke bedrijf was het zeer openlijk bezigen van scherpe kritiek elke keer als hij het ergens niet mee eens was. Sloet zal er geen vrienden mee hebben gemaakt. Niet voor niets kwam hij in conflict met grote namen in de Nederlandse geschiedenis als Groen van Prinsterer en Thorbecke (met de laatste over onder meer de kwaliteit van de ambtenaren op waterstaat en de wijze van spoorwegaanleg). Coster suggereert dat Sloet, met zijn hart op de tong, een andere (warmere) toon in het politieke debat bracht, en zo gezien kan worden als een voorloper van een nieuwe politieke cultuur. Ook zou de voornamelijk door Sloet volgeschreven liberale krant *Overijssel*, hoewel praktisch geheel onbekend gebleven, een belangrijke bijdrage geleverd [hebben] aan de verandering van het politieke klimaat in de jaren rondom 1848' (143).

In werkelijkheid had Sloet echter politiek vrij weinig succes. Zo zat hij doorlopend te hakken op het op het oog financieel succesvolle cultuurstelsel in Oost-Indië en leek hij daarmee in zekere mate op te komen voor de belangen van de inlandse bevolking in het kader van de vrije markt. In dat opzicht zou Sloet een rol hebben gespeeld bij enige koerswijzigingen ten aanzien van Indië. Hij had dat echter zelf nauwelijks door, aangezien hij ontevreden was omdat hij niet helemaal zijn zin had gekregen. Zijn opvattingen waren zo nogal eens gespeend van werkelijkheidszin. Zo had hij grote bemoeienis met een poging tot kolonisatie van West-Indië, een volledige mislukking, die al spoedig uitmondde in de dood van ruim 200 van de 300 kolonisten. Kenmerkend voor zijn koppigheid was dat Sloet desondanks daarna doorlopend aan bleef dringen op verdere kolonisatie van de beide Indië's door Nederlandse migranten.

De meeste bekendheid heeft Sloet toch gekregen op het gebied van de landbouw. Coster noemt Sloet een baron op klompen, maar de edelman te Zwolle was in feite eerder één van die vele studeerkamergeleerden en zelfverklaarde landbouwexperts uit die periode, dan dat hij een echte boer was. Als duizendpoot en veelschrijver stond hij onder meer aan de basis van het zeer succesvolle Landhuishoudkundige Congres, een grootschalige jaarlijkse manifestatie waarbij Nederlandse landhuishoudkundigen elkaar konden ontmoeten in telkens een andere stad. De 'Overijsselsche Vereeniging tot ontwikkeling van Provinciale Welvaart' was een ander vehikel waarmee hij vele van zijn plannen trachtte te realiseren. Alles stond bij Sloet in dienst van het algemeen belang, waarbij hij steeds zocht naar middelen om de welvaart te bevorderen: de in de titel genoemde hefboom tot welvaart.

Coster verwerpt Van Zandens stelling over het geringe belang van de instituties, organisaties en instellingen op het eigenlijke landbouwbedrijf gedurende het grootste deel van de negentiende eeuw. Iemand als Sloet was zijns inziens 'de schijnbaar onvermoeibare stimulator achter kleine, maar vele en onmisbare rukjes aan de hefboom tot welvaart'. Hij zou daarmee 'een aanzienlijke bijdrage' hebben geleverd 'aan de ontwikkeling van de landbouw en daarmee van het platteland in de negentiende eeuw' (274-275). Costers opvatting dat Sloet en ook de vele landbouworganisaties en andere landbouwkundigen van groot belang waren voor de ontwikkeling in de landbouw, overtuigt mij echter geheel niet. Dat de landbouwkundigen en landbouworganisaties met velen waren en doorlopend hun stem lieten horen over van alles en nog wat, wil nog niet zeggen dat ze aan de bron van veel belangrijke verbeteringen hebben gestaan.

Sloet is in dat opzicht karakteristiek. Over van alles en nog wat meende hij zich een mening te moeten aanmeten en die daarna luidkeels te verkondigen, zoals over de opheffing van de marken en de afschaffing van de tienden. Overigens waren dit beide onderwerpen waar vrijwel iedere negentiende-eeuwse landhuishoudkundige wel wat over geschreven had. Net als bij anderen was er sprake van een arrogant beter weten dan de gewone boeren. Echter, juist om die reden hadden de vele initiatieven om het boerengedrag werkelijk te veranderen weinig succes. Sloet had het idee van de *homo economicus*, waar zijn zo geliefde liberalisme vanuit ging, niet werkelijk begrepen. Het boerenbedrijf was al veel meer uitgebalanceerd en de boer meer *homo economicus* dan hij eigenlijk beseftte. Wel moet opgemerkt worden dat Sloet bij zijn stre-

ven naar bestaansverbetering van de kleine boer toch meer dan andere zelfverklaarde deskundigen rekening hield met de mogelijkheden van het kleine boerenbedrijf. Hij beseftte dat het daarbij niet zozeer ging om mechanisering, maar om een optimaal gebruik van de arbeidskrachten. Toch lijken zijn diverse initiatieven, van het uitzetten van vis tot het uitdelen van fruitbomen, niet zo heel veel zoden aan de dijk gezet te hebben.

Het is jammer dat Costers biografie soms wat hagiografische trekken krijgt. Daarbij komt het persoonlijke leven van Sloet erg slecht uit de verf. Niet alleen zijn vriendenkring wordt zoals gemeld niet uitgewerkt, maar ook zijn kinderen en andere familieleden komen nauwelijks aan bod. Plotseling blijkt Sloet (260) in de jaren zestig een keer naar Straatsburg vertrokken te zijn in verband met het uitzetten van vis in de IJssel. Hoe gebruikelijk waren dergelijke tochtjes? Hoe verliep zijn persoonlijk leven toen hij lid van de Tweede Kamer was, en dus ver van huis?

Zoals gezegd blijft de persoonlijke dimensie van Sloet grotendeels liggen in dit lijvige werk. Hebben we hier mogelijk te maken met de nadelen van de methode van de concentrische biografie, waarbij eerst kort het leven uitgewerkt wordt, en daarna in hoofdstukken bepaalde thema's worden uitgewerkt? Vaak is dat voor de lezer erg lastig, omdat dit het tijdselement uit de biografie haalt en de chronologie bij ieder thema weer opnieuw laat beginnen. Daardoor staan de thema's betrekkelijk los van elkaar en worden belangrijke dwarsverbanden in het leven van Sloet gemist. Op die manier komen echter mijns inziens de ontwikkeling van zijn persoonlijkheid, maar ook van zijn positie in het negentiende-eeuwse krachtenveld tijdens zijn lange werkzame leven, onvoldoende tot uitdrukking.

Ondanks alle kritiek kan niet worden ontkend dat Coster met deze biografie van ruim 300 bladzijden hoofdtekst en diverse bijlagen een indrukwekkende prestatie heeft geleverd. Door de enorme veelzijdigheid van de persoon Sloet werd de biograaf gedwongen zich te verdiepen in een groot aantal aspecten die een belangrijke rol speelden in het leven in Nederland van rond het midden van de negentiende eeuw. Door deze brede blik kan de biografie toch zeker geslaagd heten.

Richard Paping

SCHITTERING EN SCHADUW

Aan het Russische Hof. Paleis en protocol in de 19de eeuw (Amsterdam: Hermitage Amsterdam, 2009, 335 p., ill.)

Wij hebben geen andere ogen om naar Rusland te kijken dan onze eigen. Wat er hier door de eeuwen heen over Rusland is gezegd en geschreven beweegt zich bijna steeds binnen een (West-) Europees referentiekader. In zijn *Europe. A History* draait Norman Davies de landkaarten 90 graden zodat het Westen bovenkomt.¹ Europa blijkt dan een schiereiland te zijn van het Euraziatische continent. Rusland vormt de overgang tussen de twee. De vraag of Rusland een Europees land is, is daarom niet eenduidig te beantwoorden; het is ja en nee, en dat antwoord fluctueert in de loop van de tijd.

Rusland is nooit meer 'Europees' geweest dan in de negentiende eeuw. Uiterlijk verschilde het straatbeeld van Petersburg niet veel van dat van Parijs, Wenen, Berlijn of Londen. Belangrijker was dat de beter opgeleide en meer welgestelde bovenlaag van de bevolking sterk geïntegreerd was in de Europese cultuur. In de kunsten en wetenschappen had Rusland al sinds Peter de Grote aansluiting bij Europa gezocht en in de negentiende eeuw had deze aansluiting tot een ongekende bloei geleid waardoor Rusland zelf ook een vooraanstaande deelnemer in die cultuur was geworden.

De politieke structuur van het land had echter weinig deel gehad aan die intensieve toenadering, omdat zij door haar aard daar niet voor open stond. Al tijdens de opbouw van het